

Meebewegen nu rechts de wind in de rug heeft? Dit is juist het moment om een lastpak te zijn, zegt Kimberlé Crenshaw

Phaedra Haringsma

21.07.26 Interview 5-6 min

Kimberlé Crenshaw tijdens haar bezoek aan The Black Archives in Amsterdam. Foto's door Ariela Slakhorst

Haar baanbrekende ideeën over gender en racisme namen rond 2020 wereldwijd een vlucht, maar werden door rechts tot een ‘woke’ karikatuur gemaakt. Wie daarin meegaat, maakt een fout, zegt hoogleraar Kimberlé Crenshaw. In haar nieuwe boek *Backtalker* laat ze zien hoe belangrijk het is om tegen de stroom in te blijven gaan.

‘Anti-Amerikaans’. ‘Gif’ voor de Amerikaanse samenleving. Te woke. Het zijn enkele van de beschuldigingen uit conservatieve hoek aan het adres van de Amerikaanse hoogleraar Kimberlé Crenshaw. Die backlash is tekenend voor de wereldwijde invloed van haar gedachtegoed. Crenshaw, werkzaam aan de Columbia University en UCLA, is een van de meest vooraanstaande rechtsgeleerden op het gebied van ‘ras’ en gender.

Vanaf 2020, het jaar waarin de Black Lives Matter-beweging een vlucht nam, groeide de aandacht voor haar ideeën sterk. Maar niet veel later werd haar werk doelwit van onder andere Donald Trumps MAGA-beweging. Des te meer reden om haar gedachtegoed eens goed te bestuderen, nu diezelfde beweging de Amerikaanse democratie in rap tempo om zeep helpt. Dit jaar verschenen haar memoires *Backtalker*, waarin ze haar visie op een toegankelijke manier uitlegt en van context voorziet.

In juni sprak ik Crenshaw over haar boek, tijdens haar bezoek aan The Black Archives in Amsterdam. In *Backtalker* vertelt Crenshaw over haar jeugd en de strijd die haar familie generaties lang voerde voor gelijke rechten. In Ohio, waar professor Crenshaw opgroeide, waren er geen wetten die segregatie opdroegen, zoals in het zuiden van de VS. Toch zorgden discriminerend beleid en ongeschreven regels voor de facto rassenscheiding.

Backtalker gaat behalve over Crenshaws persoonlijke leven ook over de successen (en fouten) van de Amerikaanse burgerrechtenbeweging in de twintigste eeuw. Vandaag, in het Amerika van Trump, staan die rechten steeds verder onder druk. Juist nu is het belangrijk om te begrijpen hoe macht en onderdrukking werken – en te leren hoe je je ertegen kunt verzetten.

Crenshaw is behalve een belangrijke denker ook een meesterlijke verteller. Ik raad je aan ons hele gesprek te

beluisteren, maar voor wie liever leest: hierbij drie belangrijke lessen die ik meenam uit ons gesprek.

Les 1: Neem de vroege waarschuwingssignalen van radicaal-rechts serieus – ook als het doelwit een zwarte vrouw is

Inmiddels zijn experts het erover eens dat Donald Trump in de Verenigde Staten bouwt aan een fascistisch, autocratisch regime. Maar de waarschuwingssignalen waren er al langer, nog vóór de bestorming van het Capitool op 6 januari 2021.

Een van die signalen: de rechtse paniek over *critical race theory*.

Crenshaw en andere academici van kleur zagen in de jaren tachtig hoe racisme in de VS niet alleen een kwestie van vooroordelen of incidenten tussen personen was, maar diep was ingebed in de structuren van de samenleving. Door honderden jaren van slavernij en segregatie(wetten) waren er enorme ongelijkheden gecreëerd in de Amerikaanse samenleving – denk aan de diepe vermogensongelijkheid tussen witte en zwarte Amerikanen. In de moderne tijd wordt die niet verholpen met nieuwe, ‘kleurenblinde’ wetten. Wie dan zegt: ‘We kijken niet meer naar ras, dus nu is alles gelijk’, negeert het feit dat het systeem vanaf het begin af aan scheef gebouwd is. Crenshaw en haar collega’s noemen dit *critical race theory*.

Vanuit conservatieve hoek vond er na de zomer van 2020 een gecoördineerde aanval plaats op *critical race theory*, met als gevolg: morele paniek over wokeness en Crenshaws gedachtegoed zoals het werd onderwezen op scholen en universiteiten.

In plaats van zich te verzetten tegen dit soort conservatieve en autoritaire tendensen, gingen gematigder stemmen mee in het frame van uiterst rechts. Ze distantiëerden zich van de karikatuur die rechts maakte van wokeness, in plaats van de karikatuur zelf te bestrijden – met alle gevolgen voor de democratie van dien.

Voor Crenshaw komen deze aanvallen niet als een verrassing. Een van de eerste wetenschappelijke artikelen die ze schreef, in 1988, ging over de manier waarop de vooruitgang van de burgerrechtenbeweging onder druk werd gezet door een backlash vanuit de conservatieve hoek – toen nog onder president Ronald Reagan. Datzelfde patroon zien we nu weer.

Crenshaws boek *Backtalker* helpt ons het grotere plaatje te zien, namelijk de context waaruit haar ideeën voortkomen, maar ook de lange aanloop naar de gebeurtenissen van vandaag de dag. In de epiloog citeert Crenshaw de beroemde Afro-Amerikaanse dichter Langston Hughes: ‘*Negroes do not have to be told what fascism is in action, we know.*’

Les 2: Accepteer de wereld niet zoals ‘ie is, maar durf een backtalker te zijn

Dus. Hoe ons te verhouden jegens autoritaire en fascistische krachten?

Sommige linkse intellectuelen, zoals oud-correspondent Rutger Bregman, pleiten ervoor juist afstand te nemen van thema’s die met wokeness geassocieerd worden. Matig je toon op migratie, zeur niet zoveel over taalgebruik, heb het vooral niet over antikapitalisme en geef eens toe dat mannen en vrouwen verschillend zijn, adviseerde hij de democratische partij. Kortom: beweeg nou wat mee.

Crenshaws memoires lezen als een manifest om precies het tegenovergestelde te doen. Een *backtalker* is een eigenwijs kind met een grote mond, dat de autoriteit van de volwassenen om hem heen bevraagt. Crenshaw was zelf een backtalker, en is het eigenlijk nog steeds. De geest van verzet binnen het gezin waarin Crenshaw opgroeide, was onlosmakelijk verbonden met de Amerikaanse burgerrechtenbeweging.

Nu de vooruitgang die deze bewegingen boekten steeds verder teruggedraaid dreigt te worden, is het hoog tijd de backtalker in jezelf (terug) te vinden, en dogma’s en politieke machthebbers te bevragen, betoogt Crenshaw.

Les 3: Crenshaws werk geeft ons handvatten tegen hokjesdenken – al beweren critici het tegenovergestelde

Een van de belangrijkste intellectuele bijdragen van Crenshaw is het begrip ‘intersectionaliteit’, dat zij in 1989 bedacht. Hiermee paste ze inzichten uit de zwarte feministische beweging toe op de rechtsgeleerdheid. Ze zag hoe

zwarte vrouwen dubbel werden gediscrimineerd: op basis van hun etniciteit en hun gender. Toch vingen de vrouwen bot in de rechtszaal toen ze zich tegen deze specifieke vorm van discriminatie wilden verzetten, omdat de twee als apart van elkaar werden behandeld. We moeten juist oog hebben voor de situaties waarin beide vormen elkaar kruisen, vond Crenshaw. 'Intersectionaliteit' was de metafoer die ze bedacht voor dit analytische kader.

Een veelgehoorde kritiek op Crenshaws werk is dat het een vorm van identiteitspolitiek is, die mensen in hokjes zou plaatsen. Wat er gebeurt wanneer we blind zijn voor intersectioneel denken, legt Crenshaw uit aan de hand van de benoeming van de zwarte hoge rechter Clarence Thomas in 1991.

Thomas, een conservatief, had in de jaren tachtig hoge ogen gegooit bij het republikeinse establishment. Hij was op twee regeringsposten onder Ronald Reagan onderdeel geweest van de conservatieve backlash tegen de burgerrechtenbeweging, die Crenshaw al in 1988 had beschreven.

Zijn benoeming als hoge rechter was omstreden: Thomas werd door zijn voormalige werknemer Anita Hill – een zwarte vrouw – beschuldigd van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Toch wist hij tijdens zijn benoeming vanwege zijn huidskleur een groot deel van de Afro-Amerikaanse bevolking aan zijn zijde te krijgen. Was Hill een witte vrouw geweest, dan was Thomas nooit benoemd als rechter, stelt Crenshaw.

Inmiddels is Thomas, nog altijd rechter aan het hooggerechtshof, een belangrijk radertje in de machinerie van Trumps machtsgreep.

'De tragedie die maar blijft geven', noemt Crenshaw de benoeming van Thomas. Daarmee richt haar analyse zich niet alleen op 'kleurenblinde' rechters en Amerikaanse aanhangers van het fascisme, maar houdt zij ook eenieder binnen haar eigen gemeenschap die zich blindstaart op 'ras' alleen een spiegel voor.

Correctie (21 juli, 10.30u): In een eerdere versie van de podcast zei Phaedra dat de Amerikaanse hoge rechter Clarence Thomas werd benoemd door president Donald Trump. Dit klopt niet: Thomas werd in 1991 door president George H.W. Bush voorgedragen, waarop de Senaat zijn benoeming goedkeurde. Dit is inmiddels aangepast.